

BARN OG MEDIER 2020

Om falske nyheter
Delrapport 2, 26. februar 2020

Innhold

Forord.....	3
Kildekritikk og falske nyheter	5
Opplevelse av falske nyheter	5
Hva gjorde ungdommene som så en nyhet de mistenkte at var falsk nyhet?	6
Hvor så ungdom nyheter som de mistenkte var usanne?	9
Om Barn og medier 2020	12

Forord

For Medietilsynet er barn og unges mediebruk og kritiske medieforståelse prioriterte arbeidsområder. En del av vårt oppdrag er – i en mediesammenheng – å bidra til å beskytte barn og unge. Det handler ikke bare om å hindre at barn ser eller opplever noe skadelig, men også om deres rett til informasjon, og om å bidra til at de utvikler seg til bevisste mediebrukere.

Medietilsynet er opptatt av at alle som forholder seg til - eller jobber med barn og unge trenger kunnskap om deres medievirkelighet. Det er innsikt som må oppdateres hyppig, fordi hele medielandskapet er i rask og kontinuerlig endring. Skal vi voksne kunne være gode veiledere og sparringpartnere, er vi avhengig av å ha et balansert bilde av hvilke muligheter og utfordringer de unge møter i sin digitale hverdag.

For å bidra til et oppdatert kunnskapsgrunnlag har Medietilsynet gjennom mange år jevnlig gjennomført landsomfattende kartlegginger av barn og unges medievaner. I Barn og medier 2020 har cirka 3.400 9-18-åringene fra 51 skoler i alle landets fylker deltatt. I aldersgruppen 13-18 år har cirka 2.000 svart på undersøkelsen. Respondentene har svart på spørsmål om egen mediebruk og opplevelser knyttet til nett og mobil, dataspill og sosiale medier. Spørsmålene om kildekritikk og falske nyheter er kun gitt og besvart av 13-18-åringene i undersøkelsen.

Resultatene fra Barn og medier 2020 blir presentert gjennom flere tematiske delrapporter. Denne andre delrapporten omhandler ungdommens kompetanse relatert til kildekritikk og falske nyheter.

Hovedfunn i delrapport 2:

- To av tre 13-18-åringene har i løpet av det siste året sett en nyhet de mistenkte var falsk
- Andelen som har kommet over en nyhet de mistenkte var falsk, øker med alder:
 - 54 prosent av 13-14-åringene,
 - 64 prosent av 15-16-åringene og
 - 81 prosent av 17-18-åringene har kommet over en nyhet de mistenkte var falsk det siste året
- 66 prosent av 13-18-åringene som det siste året har sett en nyhet de mistenkte var usann, så dette sist på sosiale medier

- Flertallet av 13-18-åringene som det siste året har kommet over en nyhet de mistenkte var falsk, gjorde da *ingenting* (60 prosent)

Første delrapport fra Barn og medier 2020 handlet om sosiale medier og skadelig innhold på nett, og ble offentliggjort 11. februar 2020. I løpet av våren kommer Medietilsynet til å legge fram flere delrapporter fra undersøkelsen. Følgende temaer blir omtalt i kommende delrapporter:

- Deling av nakenbilder og seksualisert innhold
- Pengebruk i spill og sosiale medier
- Medie- og nyhetsvaner
- Personvern
- Eksponering for reklame og markedsføring

En samlet rapport om resultatene fra Barn og Medier 2020 blir publisert høsten 2020.

Parallelt med denne undersøkelsen har Medietilsynet gjennomført en undersøkelse blant cirka 2000 foreldre med barn fra ett til 17 år, der de svarer på spørsmål om sine barns mediebruk. Resultatene fra denne undersøkelsen presenteres i en egen rapport.

Medietilsynet har i arbeidet med Barn og medier 2020 fått innspill fra mange sentrale aktører som jobber på barn og medier-feltet, blant andre Kripos, Forbrukertilsynet og Redd Barna. I tillegg er det gjennomført gruppesamtaler med barn og unge i forbindelse med at spørreskjemaet ble utviklet. Tusen takk til alle som har bidratt til årets undersøkelse!

Barn og medier 2020 er finansiert i samarbeid mellom Kulturdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Kunnskapsdepartementet.

Sentio Research har gjennomført undersøkelsene på oppdrag fra Medietilsynet. Medietilsynets prosjektleder har vært Thea Grav Rosenberg. Vi håper Barn og medier 2020 bidrar til økt innsikt i viktige aspekter ved barn og unges digitale mediehverdag!

Fredrikstad, 26. februar 2020

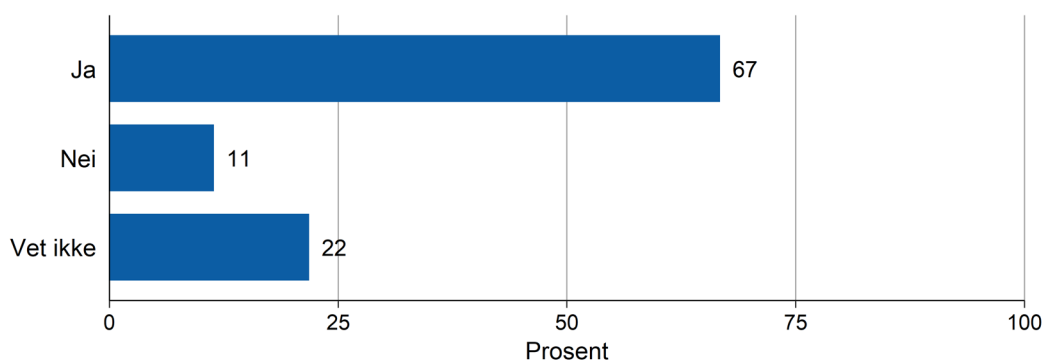
Mari Velsand, direktør i Medietilsynet

Kildekritikk og falske nyheter

13-18-åringene i Barn og medier-undersøkelsen fikk egne spørsmål vedrørende kildekritikk og falske nyheter. Ungdommene ble spurt om de i løpet av det siste året har sett en falsk nyhet, hvor de eventuelt hadde sett denne, og hva de eventuelt gjorde.

Opplevelse av falske nyheter

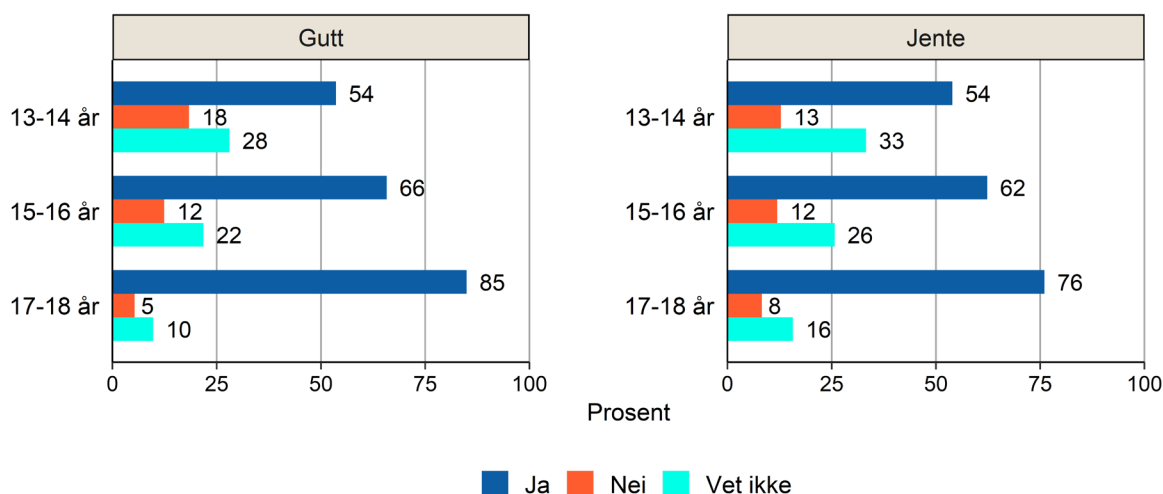
Figur 1: I løpet av det siste året, har du kommet over en nyhet du mistenkte var usann/falsk?
Prosentandel av 13-18-åringene. N=1855.

To av tre 13-18-åringene har i løpet av det siste året sett en nyhet de mistenkte var falsk. I tillegg er 22 prosent usikre, mens elleve prosent sier de ikke har sett en slik nyhet det siste året.

- Litt flere gutter enn jenter har det siste året sett en nyhet de mistenkte var falsk eller usann (69 mot 64 prosent), mens jentene generelt er mer usikre (25 mot 19 prosent).
- Andelen som har kommet over en nyhet de mistenkte var falsk, øker betydelig med alder: 54 prosent av 13-14-åringene, 64 prosent av 15-16-åringene og 81 prosent av 17-18-åringene har kommet over en nyhet de mistenkte var falsk det siste året. Andelen er størst blant gutter i 17-18-årsalderen (85 prosent).
- Andelen som svarer «vet ikke» og som er usikre på hvorvidt de har sett en falsk nyhet eller ikke, er størst blant 13-14-åringene (31 prosent), og spesielt blant jentene (33 prosent).

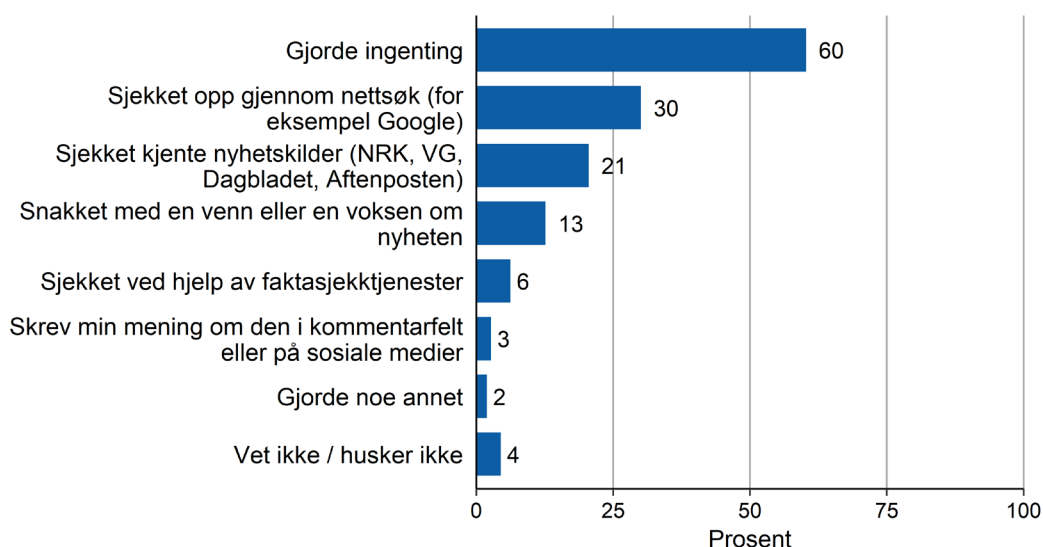
Figur 2: Prosentandel gutter og jenter i ulike aldersgrupper som, i løpet av det siste året, har kommet over en nyhet de mistenkte var usann/falsk.

Hva gjorde ungdommene som så en nyhet de mistenkte at var falsk nyhet?

13-18-åringene som oppga å ha kommet over en nyhet det siste året som de mistenkte var falsk, ble spurt om *hva de gjorde* forrige gang dette skjedde.

Figur 3: *Forrige gang du kom over en nyhet du mistenkte var usann, hva gjorde du?*
Prosentandel av 13-18-åringene som, i løpet av det siste året, har sett en falsk nyhet. N=1219. Flere svar mulig.

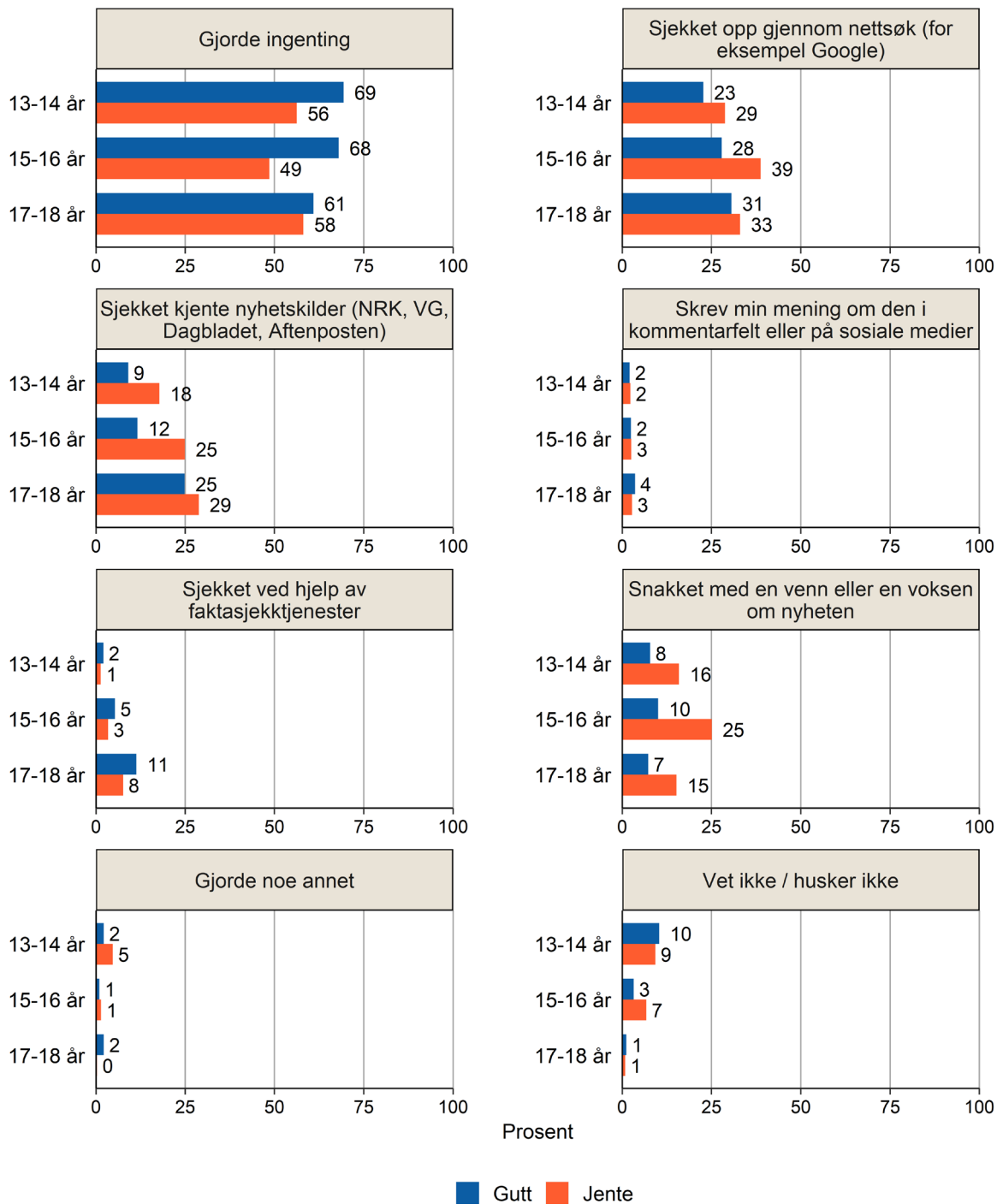
Flertallet av 13-18-åringene som det siste året har kommet over en nyhet de mistenkte var falsk, gjorde da *ingenting* (60 prosent). En mindre andel sjekket opp gjennom nettsøk (30 prosent) eller sjekket kjente nyhetskilder (21 prosent).

13 prosent snakket med en venn eller en voksen om nyheten de kom over, mens relativt få sjekket ved hjelp av faktasjekktjenester (6 prosent), skrev sin mening i kommentarfelt eller på sosiale medier (3 prosent), eller gjorde noe annet (2 prosent).

Figuren på neste side illustrer forskjellene etter barnas kjønn og alder på dette spørsmålet.

- Flere gutter enn jenter gjorde ingen ting sist de så en nyhet de mistenkte var falsk eller usann (65 mot 56 prosent).
- Jentene sjekket kjente nyhetskilder i større grad enn det guttene (24 prosent mot 17 prosent), samt snakket med en venn eller voksen i større grad (18 prosent mot 8 prosent). En litt høyere andel av jentene enn guttene sjekket gjennom nettsøk sist de så en nyhet de mistenkte var usann (33 mot 28 prosent).
- Blant guttene avtar andelen som *gjorde ingenting* med alder: fra 69 prosent av guttene i 13-14-årsalderen til 61 prosent av guttene i 17-18-årsalderen. Både blant gutter og jenter avtar også andelen som er usikre på hva de gjorde, med alder: fra ti prosent blant 13-14-åringene til én prosent blant 17-18-åringene.
- Andelen som sjekket kjente nyhetskilder eller faktasjekktjenester, øker med alder: 27 prosent av 17-18-åringene sjekket kjente nyhetskilder, mot kun 13 prosent av 13-14-åringene. Henholdsvis ti og to prosent sjekket ved hjelp av faktasjekktjenester.

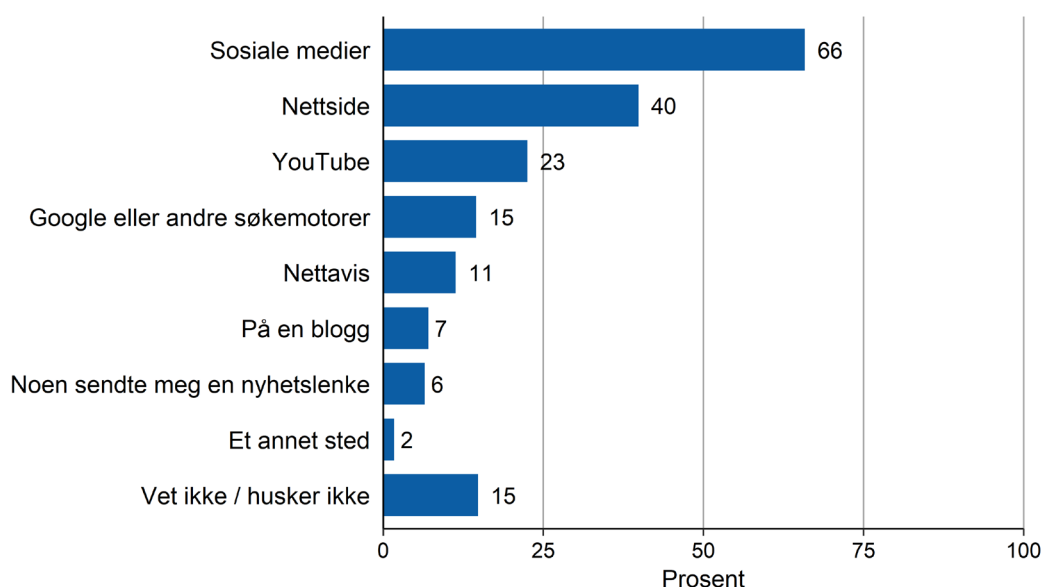
Figur 4: Prosentandel gutter og jenter i ulike aldersgrupper som gjorde ulike ting da de sist så en falsk nyhet.

Hvor så ungdom nyheter som de mistenkte var usanne?

De 13-18-åringene som oppga å ha kommet over en nyhet det siste året som de mistenkte var usann, ble spurt om hvor de *så nyheten de mistenkte var usann*.

Figur 5: Forrige gang du kom over en nyhet du mistenkte var usann, hvor så du denne nyheten? Prosentandel av 13-18-åringene som, i løpet av det siste året, har sett en falsk nyhet. N=1204. Flere svar mulig.

Et klart flertall (66 prosent) av 13-18-åringene som det siste året har sett en nyhet de mistenkte var usann, så dette på sosiale medier. En relativt stor andel så også en slik sak på en nettside (40 prosent), mens 23 prosent så den forrige nyheten de mistenkte var falsk på YouTube.

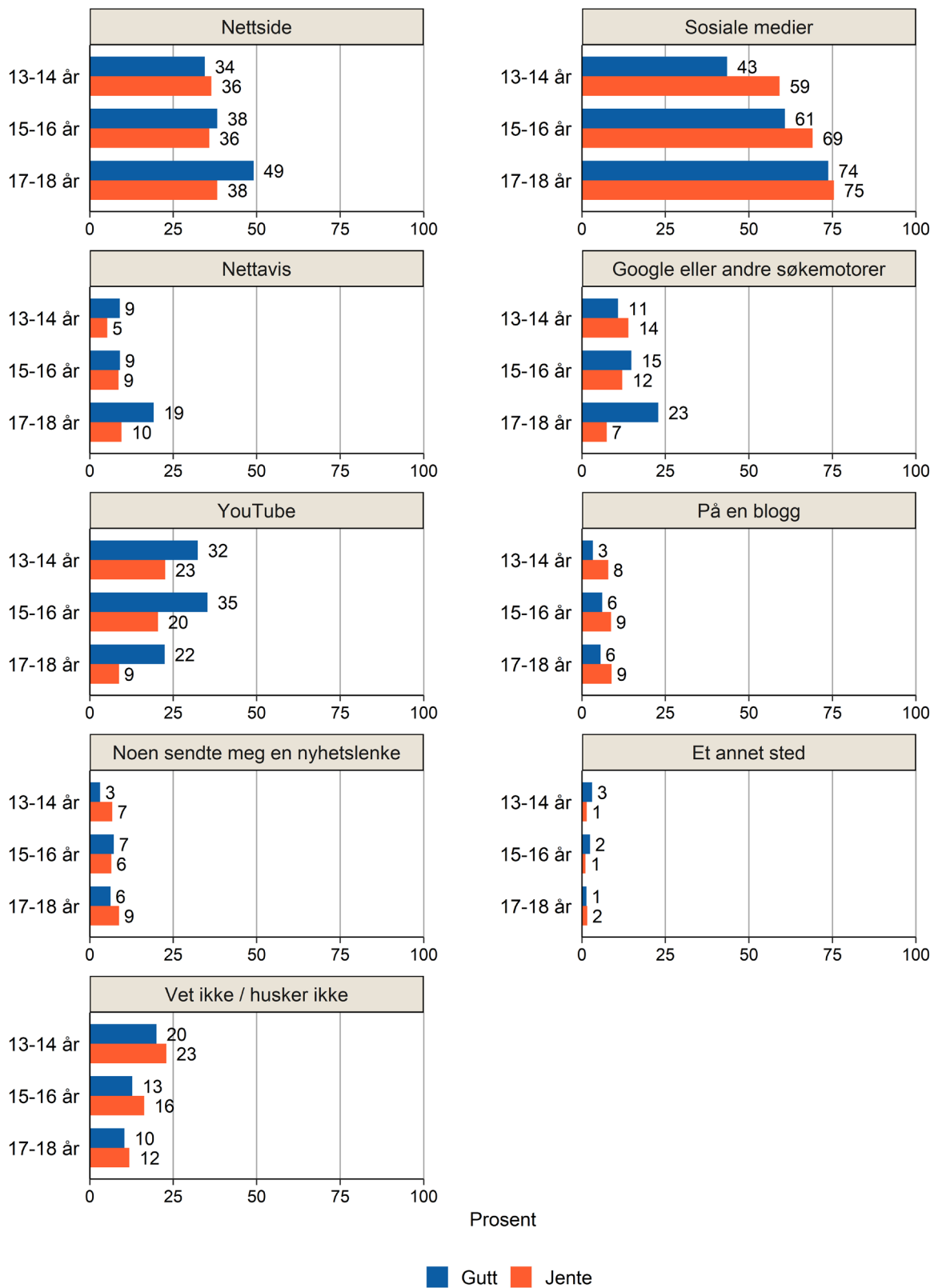
Henholdsvis 15 og elleve prosent av de som har sett en nyhet de mistenkte var falsk nyhet, så en slik sak på Google/andre søkemotorer eller i en nettavis. Det er mindre vanlig å ha sett en nyhet respondentene mistenkte var falsk på en blogg (7 prosent) eller på en nyhetslenke noen sendte (6 prosent). To prosent så en slik sak andre steder, mens 15 prosent ikke husker hvor de så den.

Figuren på side 11 illustrerer forskjellene etter barnas kjønn og alder på dette spørsmålet.

- En betydelig høyere andel gutter enn jenter så sist en nyhet de mistenkte var falsk på YouTube, i en nettavis eller på Google/andre søkemotorer. Litt flere gutter enn jenter så også en nyhet de mistenkte var falsk på en nettside. Kjønnsforskjellene er størst blant 17-18-åringene.

- En litt høyere andel av jentene enn guttene så sist en nyhet de mistenke var falsk på sosiale medier (69 mot 63 prosent). Kjønnforskjellen er størst blant 13-14-åringene (hhv. 59 og 43 prosent).
- Andelen som sist så en nyhet de mistenkte var falsk, varierer noe med alder:
 - En noe høyere andel av de eldre ungdommene enn de yngre så sist en nyhet de mistenkte var falsk på sosiale medier, en nettside eller i en nettavis.
 - Unntaket er YouTube, hvor en betydelig høyere andel av 13-16-åringene enn 17-18-åringene sist så en nyhet de mistenkte var falsk.
 - Andelen som sist så en nyhet de mistenkte var falsk på YouTube er størst blant gutter i 15-16-årsalderen (35 prosent), og minst blant jenter i 17-18-årsalderen (9 prosent).

Figur 6: Prosentandel gutter og jenter i ulike aldersgrupper som sist så en falsk nyhet ulike steder.

Om Barn og medier 2020

- 3395 barn og unge i alderen 9 – 18 år har deltatt i Barn og medier 2020. I alderen 13 - 18 år har 2009 deltatt.
- Respondentene har svart på undersøkelsen via et nettbasert spørreskjema i en skoletime.
- Barn og unge på 51 skoler over hele landet har deltatt i årets undersøkelse. Det er god representasjon i alle alderstrinn. Alle fylker er representert og sikrer god geografisk spredning i årets datamateriale.
- Feltperiode: desember 2019 til januar 2020.
- I analysen er utvalget vektet mot befolkningstall for alderen 9 – 18 år hentet fra Statistisk sentralbyrå (SSB), etter kjønn, alder og landsdel, slik at fordelingen er identisk med befolkningssammensetningen for de aktuelle gruppene. Feilmarginene varierer med 1 – 1,7 prosentpoeng for totaltall.
- I forkant av at intervju skjemaene ble utarbeidet, gjennomførte Medietilsynet høsten 2019 gruppeintervjuer med barn og unge mellom 9 og 17 år for å få innspill til spørsmålene. Barna fortalte blant annet hva de pleier å gjøre på nett, hva de ser på og hva de mente Medietilsynet burde prioritere å kartlegge i årets undersøkelse.
- I spørsmålsutviklingen har Medietilsynet også sett på andre relevante studier om barns digitale hverdag, som for eksempel EU Kids Online, Ungar & Medier (Sverige), SIFO-studier om barn og unge i sosiale medier og Ungdata.
- Undersøkelsen er gjennomført av Sentio Research Norge på oppdrag fra Medietilsynet. Medietilsynet er faglig ansvarlig for undersøkelsen både når det gjelder spørsmål og spørsmålsutforming, metode, gjennomføring og rapportering.

Ansvarlig utgiver: Medietilsynet
ISBN 978-82-91977-88-1

Kontakt

www.medietilsynet.no

www.facebook.com/medietilsynet

www.twitter.com/medietilsynet

post@medietilsynet.no